

Svårtillgängliga platser - Stora Vika

Manus och Text: Eva Larsson, Stockholms läns museum 2020

360: Åkning över fabriksområdet

360: Stora Vika-området

Nu är vi över Stora Vika. Det ligger vid Fållnäsvisken, cirka en mil ifrån Nynäshamn.

Rakt fram ser du resterna av Stora Vika cementfabrik, som idag är delvis förfallen.

Vrider du lite åt vänster ser du kalkbrottet, där man bröt urkalksten av hög kvalitet som sen blev cement i fabriken.

Ytterligare lite till vänster, norr om fabriken, ligger Marsta – det är ett modernt brukssamhälle som byggdes åt fabriken anställda och deras familjer.

Foto: Fabriken sedd från kalkbrottet

Foto: Kalkbrottet

I kalkbrottet bröts stenen genom sprängning, ibland så mycket som 2000 ton per dygn. Det arbetet var tungt och extremt dammigt.

Foto: Kalkbrottet med lastbil

På semitrailers kördes sprängstenen ner till krossverket där den krossades i mindre bitar.

Foto: Stensortering

Den krossade stenen sorterades i olika kvalitet, för att användas till olika slags cement.

360: Åkning över kalkbrottet

Så här ser kalkbrottet ut idag. Hela brottet blev till slut 25 hektar stort. Numera är det vattenfylldt och på sina ställen 20 meter djupt.

Ritning: Kalkbrottets anläggningar med markeringar

Längs berget upp mot kalkbrottet låg flera byggnader, de flesta är rivna idag.

Krossverket krossade kalkstensblocken och transportband tog krosset ner till tre stora silos.

Foto: Kalkbrottets silos

Foto: Linbanan med transportskydd över vägen

Från silotornen utgick linbanan som transporterade kalkkrosset till fabriken.

Foto: Transportkorgar för kalkkross

Kalkkrosset lastades i stora hängande stålkorgar, 1,6 ton stenkross per korg.

Foto: Utsikt över linbanan och fabriksområdet

Linbanan var 670 meter lång och hängde över fem pyloner.

360: Kalkbrottets silotorn

Här ser du vad som är kvar av de tre silotornen.

360: Silotornens insida

360: Åkning från kalkbrottet mot fabriken

Nu flyger vi mellan silotornen och fabriksområdet, fast linbanan är ju borta sen länge.

Svårtillgängliga platser - Stora Vika

Manus och Text: Eva Larsson, Stockholms läns museum 2020

Foto: Linbana och skorstenar / Foto: Linbanetornet vid lagerbyggnaden

Korgarna med krosset tippades ner i norra delen av den enorma lagerbyggnaden.

Och de tomma korgarna vände och åkte tillbaka till kalkbrottet.

Foto: Lagerbyggnaden

I Lagerbyggnaden lagrades råvaror för cementtillverkningen och stenkol till ugnarna, och till slut även färdigbränd cementklinker.

360: Lagerbyggnaden

360: Åkning över lagerbyggnaden

Lagerbyggnaden är 275 meter lång, 30 meter hög och konstruerad i betong, limträ och korrugerad eternit. Alla byggnaderna ritades av arkitekt Lennart Tham. Från början skapade också landskapsarkitekt Ulla Bodorff en lummig miljö med trädplanteringar och växter som tålde kalkdammet. Arkitektur och landskap följde verkligen funkisens ideal; både funktionellt och estetiskt.

Foto: Fabriksområdet från söder

Vi ger oss in i cementfabrikens komplicerade process.

360: Fabriksområdet med markeringar

Mellan lagerbyggnaden till vänster och stora ugnshuset till höger gick transportband och rör för att transportera olika material, kalkslam och färdigbränd cement.

Markering av kvarnhuset

I kvarnhuset maldes kalkstenskrosset till pulver och blandades med vatten till kalkslam – det kallas våtmetoden.

Markering av ugnshusets norra del

Underst i ugnshuset fanns avsättningsbassänger. Av värmen från cementugnarna ångades vatten bort ur slammet så att det blev lagom tjockt råslam.

Markering silos

Råslammet förvarades sen i 4 silotorn tills det skulle brännas.

Markering slambassänghuset

Före bränningen pumpades råslammet in i det runda slambassänghuset för en sista kontroll.

Markering ugnshuset

Det färdigblandade råslammet pumpades in i cementugnarna i den norra delen av ugnshuset.

360: Mellan lagerbyggnaden och ugnshuset

Nu går vi in i de gamla, helt avspärrade delarna av fabriken.

Foto: Slambassänghuset

Så här såg slambassängen ut när den var i bruk.

360: Slambassänghuset inne

Maskiner och utrustning är borta, men det är ändå en fascinerande miljö.

Svårtillgängliga platser - Stora Vika

Manus och Text: Eva Larsson, Stockholms läns museum 2020

360: Rum för pumpar och kvarnar

360: Mellan ugnshus och silos

360: Under skorsten

360: Bakom silos och slambassänghus

360: Mellan silos och slambassänghus

360: In mot ugnshuset

360: Avsättningsbassänger under ugnshuset

Vi går in i ugnshusets norra ände.

360: Ugnshuset

Ovanför låg de enorma rörugnarna där råslammet brändes till cement.

Vi åker upp mellan skorstenarna.

360: Ugnshuset med skorstenar

Här ser du ut över ugnshuset. Skorstenarna är 60 meter höga.

De två rörugnarna var 145 m långa och lutade svagt neråt.

Foto: Uppmurning av ugn

Ugnarna hade en diameter på 3,6 meter. Bilden visar när ugnarna murades upp.

Foto: Ugnarna underifrån

Slammet pumpades in överst i de roterande ugnarna. Under processen värmdes blandningen gradvis upp.

Foto: Cementklinker i ugn

Till slut fick man ut den färdigbrända cementen i klumpar, det kallas för cementklinkers.

Foto: Ugnarna ovanifrån

Varje ugn kunde producera upp till 170 000 ton cement per år.

360: Fabriksområdet. Markering av kvarnhuset

Efter bränningen krossades och maldes cementklinkern till pulver.

Cementpulvret blåstes med tryckluft i rör ner till hamnens silos.

Foto: Hamnen med silotorn och lastanordning

Cementen kunde pumpas direkt ner i lastfartygen, eller packas i säckar.

Foto: Hamnen med cementfartyg

När fabriken var som mest aktiv kunde 10 till 12 skutor ligga vid kajen och lasta cement.

360: Hamnområdet

360: Åkning över lagerbyggnaden och hamnen

Cementtillverkningen i Stora Vika lades ner 1981 efter drygt 30 år.